

Szociális kompetenciák fejlesztése multikulturális nevelés segítségével

Kovács Patrícia¹

Absztrakt:

Munkámban a multikulturális nevelés elméletét és annak gyakorlati használhatóságát mutatom be az olvasásóra keretein belül. A kutatás célja a multikulturális nevelés fontosságának és hatékonyságának ismertetése a szlovákiai oktatási program témába vágó keresztanterve tükrében. A szlovákiai közoktatás a 2008-as tantervreform óta kiemelt figyelmet szentel a kompetenciafejlesztésnek, és a kompetenciaalapú kritériumorientált pedagógiai szemlélet határozza meg a jelenleg tesztelés alatt álló, 2026-tól érvénybe lépő iskolareform új tantervérét is. A tanulmány a szociális kompetenciák fejlesztését mesefeldolgozások segítségével mutatja be; a mesepedagógiai kutatások (Kádár, 2013; Nagy, 2017; Hansági et al., 2017, 2018; Hermann et al., 2021) ugyanis igazolták, hogy a rendszeres mesebefogadás számos kulcskompetencia fejlődését kedvezően támogatja. Vizsgálatom során Az állatok beszéde című magyar népmesének olvasásórai feldolgozására kínálok módszertani javaslatot. Az óratervekben példát találunk a multikulturális nevelés gyakorlására: a társadalmi távolságok, különbségek felmérése, a perspektívaváltás előmozdítása – a tanult attitűd és értékrend átalakulására – és a tolerancia, empátia fejlesztésére.

Kulcsszavak:

multikulturális nevelés, mesefeldolgozás, olvasásóra

Bevezetés

A tanulmány célja egy olyan jógyakorlat bemutatása, amely a multikulturális nevelés olvasásórán történő alkalmazását szemlélteti. A témaválasztást elsősorban az a cél motiválta, hogy a multikulturális és az interkulturális nevelés egyre növekvő fontossággal bír globalizált világunkban, ahol elkerülhetetlen a különböző kultúrák találkozása. Ezért fontos, hogy a tanulók részesüljenek multikulturális nevelésben, amely többek közt elősegíti a más kultúrák iránti tolerancia és empátia fejlesztését. A kutatás célja a multikulturális nevelés fontosságának és hatékonyságának bemutatása a szlovákiai kerettan-

¹ Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara; doktorandusz; patricia.kovacs@ukf.sk

terv tükrében. A dolgozat a multikulturális nevelés szellemében egy magyar kultúrát közvetítő mesefeldolgozást ismertet.

A tanulmány hat fő egységből épül fel. Az első három fejezet a multikulturalizmus és a multikulturális nevelés elméleti megalapozását szolgálja: bemutatja a kultúra, a multikulturalizmus, az attitűd és a tolerancia pedagógiai értelmezését, valamint tárgyalja a multikulturális és interkulturális nevelés nemzetközi kontextusát, továbbá céljait és feladatait az alsó tagozatos oktatásban, a szlovákiai oktatási program tükrében.

A negyedik fejezet a célcsoport kijelölésének indoklását tartalmazza. Az következő fejezet egy, a multikulturális nevelést megalapozó bevezető óratervezetet ismertet. Az utolsó fejezet *Az állatok beszéde* című magyar népmese hanganyagra épülő olvasásórai feldolgozását és az RJR-modellre (ráhangolódás, jelentésteremtés, reflektálás) épülő óratervezetet mutatja be.

A foglalkozástervek – melyek egy nagyobb ívű foglalkozássorozat részét képezik – célja a kulturális sokszínűség elfogadásának elősegítése, a tolerancia és az empátia fejlesztése, valamint a tanulók kulturális identitásának erősítése.

A multikulturalitáshoz kapcsolódó alapfogalmak

A modern társadalom kihívásai között egyre nagyobb hangsúlyt kap a kulturális sokszínűség. A multikulturalizmus napjaink egyik legfontosabb társadalmi, oktatási kérdésévé vált világszerte. A globalizáció korában az emberek és az információk könnyen áramlanak határokon át, a különböző kultúrák és identitások egyre inkább összefonódnak és kölcsönhatásba lépnek egymással. Ez a folyamat jelentős kihívásokat és lehetőségeket is rejt magában, különösen az oktatás terén. A multikulturalizmus kihívásai közé tartozik például az identitás kérdésének körüljárása, a diszkrimináció és az előítéletek leküzdése, valamint az integráció és az együttműködés elősegítése különböző kultúrák között. Ebben az új környezetben a kultúra és a multikulturalizmus megértése és tisztelete kulcsfontosságú tényezővé vált a társadalmi összetartozás és a béke megőrzésének szempontjából. Az iskola – mint a témát érintő számos szintér egyike – több tantárgy keretében is teret biztosít a kulturális különbségek megjelenésének és feldolgozásának, valamint a tanulók közötti interakciók, viták és problémamegoldások is lehetőséget teremtenek erre.

A kultúra az anyagi és szellemi értékek együttese, melyeket az egyén az enkulturáció révén szerez meg. Az enkulturáció kollektív tanulási és fejlődési folyamat, amelynek során az ember elsajátítja az adott társadalomban elengedhetetlen kulturális alapokat és alapképességeket. Ez a folyamat annak a szociális környezetnek a hatása alatt történik, amelyben az egyén felnő, és fokozatosan átveszi az adott környezet kultúráját annak értékeit, anélkül, hogy ezt tudatosítaná. Ez tulajdonképpen az egyén saját kultúrájába történő integrálódását jelenti (Cabanová, 2006, pp. 27–28). Ez az értelmezés különösen fontos a gyermekek világának megértéséhez, hiszen a szociális

környezet, amelyben felnőnek, meghatározza kulturális beágyazottságukat és értékrendjüket. A multikulturalizmus fogalmát ebből kiindulva nemcsak a kultúrák sokféleségeként, hanem az együttélés különböző módjaiként is értelmezem – az egymás mellett éleéstől a tolerancián át a párbeszédig és az együttműködésig (vö. Banks & Banks, 2001; Průcha, 2001; Mistrík, 2006; Mistrík et al., 2008; Rattansi, 2011; Chin, 2017; Banks, 2021; Conners & Capell, 2024).

A multikulturalitás fogalmát számos szerző a multikulturalizmushoz szorosan kapcsolódó, részben átfedő értelemben használja. Eredete a globalizált világ kultúráinak viszonyából és a kultúrák közötti dinamikából következik, a többségi nemzet, a kisebbségek, a faj, az etnikum és a szociokulturális csoportok viszonyát érinti. Napjainkban a fogalom további témákkal bővült: nemi hovatartozás, szexuális preferencia, a fogyatékossgal élő egyének társadalmi helyzete (Rattansi, 2011, pp. 15–20; Banks, 2021).

A multikulturális nevelés fontos eszköze a pluralista társadalom kialakításának, amely több szociokulturális csoport számára teszi lehetővé a békés egymás mellett éleést. A multikulturalizmus különböző irányzatából – amelyek a pedagógusok hozzáállásában is megnyilvánulnak – következik, hogyan észlelik, értékelik a többség és a kisebbségek együttélését. Feischmidt Margit megállapítása szerint „a pedagógiai multikulturalizmus az interkulturális nevelés eszméjéből kiindulva, alapvetően morális érvekre támaszkodva kívánja kialakítani a különböző kultúrák kölcsönös tiszteletét” (Feischmidt, 1997, p. 9).

Tehát a multikulturalizmus több, egymástól eltérő kultúra egymásra hatásának, átfedésének, a köztük kialakuló konfliktusoknak a folyamata. Ez a multikulturális nevelés kulcsfogalma, amely a multikulturalizmus elmélyülésének közvetlen következményeként alakult ki.

Attitűd és tolerancia

Az attitűd és a tolerancia szorosan összefügg, mindkettő jelentős szerepet játszik az egyén és a társadalom életében. Az attitűdök az egyén belső állapotát, hozzáállását és értékeinek összességét jellemzik, míg a tolerancia az attitűdök egyik kifejeződési formája, amely a különbözőségek elfogadására és tiszteletben tartására utal (Atkinson, 1999, pp. 699–704). Keményné Katalin szerint „*az attitűd (vagy beállítódás) olyan tartós viszonyulási mód tárgyak, helyzetek, illetve személyek iránt, amely tapasztalatokon keresztül szerveződik, s amely irányító vagy dinamikus hatást gyakorol az egyénnek e tárgyakkal, helyzetekkel, illetve személyekkel kapcsolatos reakcióira.*” (Keményné, 2007, p. 22).

A modern pedagógiai szemlélet, így például a kompetenciaalapú oktatás szerint az iskolában folyó pedagógiai tevékenység fő célja a gyermeki személyiség tudatos fejlesztése. Az attitűdök alakítása és megváltoztatása lehetővé teszi a tolerancia és az elfogadás előmozdítását, valamint a befogadóbb társadalmi környezet kialakítását.

Az attitűdöket kognitív, affektív és viselkedési összetevők együtteseként fogják fel a pszichológia területén kutató szakemberek, mint például Atkinson – kutatásaik középpontjában az emberi viselkedés áll. Pszichológiai szempontból az attitűdök kulcsfontosságúak az egyén életében és viselkedésében, mivel befolyásolják a gondolkodásmódot, az érzelmi reakciókat és a cselekvéseket. Az attitűdök meghatározzák, hogyan értelmezzük és reagálunk a külső világra, és befolyásolják a döntéseinket és viselkedésünket. Multikulturális szempontból a beállítódások nagy jelentőséggel bírnak, mivel befolyásolják a különböző kultúrákhoz és kisebbségekhez való viszonyulásunkat, többek között hogyan értelmezzük más kultúrák értékeit, normáit és hagyományait. Fontos megérteni és tanulmányozni ezeket az attitűdöket, hogy elősegítsük a toleranciát és az elfogadást a különböző kulturális csoportok között (Eagly & Chaiken, 1993; Atkinson, 1999; Fishbein & Ajzen, 2015).

Az attitűdváltozás akkor következik be, ha az attitűd egyik oldala megváltozik, s ez magával vonzza a többi oldal megváltozását is. Az attitűdváltozás különösen jelentős, ha ez a változás a személyiséget érzelmi oldalról éri. Festinger az attitűdváltozást kiegészítve kísérleteiben alátámasztotta, hogy az attitűd külső megváltoztatása akkor sikeres, ha az egyén saját választásként éli meg. Abban az esetben, ha mindez kényszer hatására (büntetéstől való félelem, erkölcsi nyomás) történik, az attitűd nem módosul (Keményné, 2007, p. 24).

Seiler és Seilerová elmélete szerint a tolerancia tulajdonképpen a kultúrák gazdag sokszínűségének, az emberek megnyilvánulási formáinak és életmódjának tisztelete, elfogadása és elismerése. Ez voltaképpen harmónia a sokszínűségben, a különbözőségben. Tudással, nyitottsággal és kommunikációval fejleszthető (Seiler & Seilerová, 1997).

A multikulturális nevelés nagyon közel áll a toleranciára való neveléshez, amellyel azonos a kiindulópontja (az emberek egyenlősége, az egyén értéke), és azonosak a fő céljai – a toleranciára való nevelés, a békés együttműködés. A multikulturális nevelés különlegessége abban rejlik, hogy kulturális alapon a békés együttműködés és a más kultúrák iránti tolerancia kialakítását támogatja. A toleranciára való neveléshez szorosan kapcsolódik az emberi jogok területére irányuló pedagógiai szemlélet, amely felkészíti a tanulókat arra, hogy tudatosítsák és alkalmazzák emberi jogaikat és kötelességeiket, miközben tiszteletben tartják mások jogait és kötelességeit. Mind a multikulturális, mind a toleranciára való nevelés az emberi jogok mély tiszteletéből indul ki, és a más kultúra iránti megbecsülésén keresztül más személyiségek respektálására, egyszóval egyenlőségre szocializál. A tolerancia és a multikulturális nevelés társítása elősegíti a pozitív kulturális identitás kialakulását, a diszkrimináció és az intolerancia csökkentését, valamint a társadalmi összetartozás és a béke előmozdítását. Ennek fényében a tolerancia adaptálása a multikulturális nevelésbe elengedhetetlen a hatékony oktatási programok, gyakorlatok kialakításához és megvalósításához (Banks & Banks, 2001; Torgyik & Karlovitz, 2006; Mistrík, 2011; Banks, 2016, 2021).

A multikulturális és interkulturális nevelés nemzetközi kontextusa

A multikulturális nevelés történeti kiindulópontja a 20. század második felére tehető, és a migrációs valamint kisebbségpolitikai fordulataihoz kötődik – ezekből került át az oktatáspolitikába, majd a pedagógiai dokumentumokba mint a társadalmak etnikai-nyelvi-vallási pluralizálódására adott, intézményes válasz. A multikulturalizmus programjának első hivatalos megnyilvánulása 1971-ben Kanadában zajlott, ekkor vált a kulturális sokféleség állami prioritássá, majd a koncepció elemei fokozatosan terjedtek Ausztráliában, az Egyesült Államokban és Európa több országában is (Brosseau & Dewing, 2018, p. 4). Európában a folyamat nem egyetlen dátumhoz köthető: a vendégmunkás-migráció, a posztkoloniális mozgások és az 1989 utáni keletnyugati mobilitások együttesen növelték a kulturálisan és nyelvileg heterogén tanulói csoportok arányát, miközben az iskolarendszerek hosszú ideig inkább asszimilációs vagy kompenzációs keretben kezelték a jelenséget (European Commission/EACEA/Eurydice, 2019, pp. 131–159).

Fontos kiemelni, hogy a multikulturális nevelés fogalma mellett vagy helyett – elsősorban az európai szakpolitikai nyelvhasználatban – megjelent az interkulturális nevelés fogalma is. A szakirodalom – például Welsch (1999) – különbséget tesz a két terminus között: az *interkulturális* nevelés a kultúrák közötti interakciót, míg a *multikulturális nevelés* inkább az egyazon társadalmon belüli együttélést és kölcsönös megértést hangsúlyozza. Pedagógiai szempontból mindkettő a sajáttól eltérő kultúrák megismerésén keresztül kívánja támogatni az elfogadó attitűdök és az együttműködés kialakulását (Mihály, 2001; UNESCO, 2006, pp. 15–16), az európai oktatáspolitikai dokumentumokban és tantervekben mégis világosan körvonalazható a két fogalom közti különbség: az interkulturális nevelés fogalmával azokat a pedagógiai célokat és fejlesztési területeket jelölik meg, amelyek a multikulturális nevelés tágabb keretébe, vagyis a jogegyenlőség, diszkriminációellenesség, társadalmi kohézió, nyelvi-kulturális sokféleség elfogadásába és biztosításába is beilleszthetők (European Commission/EACEA/Eurydice, 2019, pp. 140–143). Az európai oktatáspolitikai diskurzushoz igazodva a szlovákiai tantervi szabályozás terminológiája is átalakulóban van: a 2008-tól érvényben lévő ISCED 1-ben még a multikulturális nevelés fogalma szerepel, viszont a 2026-tól érvénybe lépő szlovákiai oktatási reform már interkulturális nevelést említ, vagyis átveszi a nemzetközi terminológiát. Munkámban a jelenleg érvényben lévő szlovákiai állami pedagógiai dokumentumokhoz igazodva a multikulturális nevelés fogalmát használom, mely alatt olyan, az egész iskolarendszert érintő pedagógiai koncepciót értek, amely a kulturális sokszínűséget értéknek kezeli, és célja az egyenlő hozzáférés és a társadalmi igazságosság előmozdítása. A multikulturális nevelés fogalma melletti döntést módszertani szempontok indokolják. Az empirikus kutatásba bevont tanulók ugyanis a jelenleg érvényben lévő ISCED 1 tanterv szerint tanul-

nak, így a fogalommal is ebben a szabályozási keretben találkozunk. Ennek megfelelően a vizsgálat terminológiája és értelmezési horizontja is ehhez a kontextushoz igazodik.

Nemzetközi szinten az UNESCO standardalakító tevékenysége biztosított normatív és jogi keretet a multikulturális/interkulturális nevelés állami programként való megalapozásához. Az UNESCO a multikulturális nevelést a társadalmi kohézió és a békés együttélés előmozdításának oktatáspolitikai eszközeként tárgyalja, összekötve azt az emberi jogi nevelés globális programjaival és a diszkriminációellenes normákkal (UNESCO, 2006, p. 16). A 2000-es évektől ez a szemlélet az európai integrációs és inkluzív szakpolitikákban is visszaköszön: a megközelítés nem kiegészítő elemként, hanem az iskola egészét érintő keretként – például tanterv, tananyag, pedagógusképzés, döntéshozatal, iskolai környezet, nyelvi támogatás – jelenik meg (vö. UNESCO, 2006, p. 16; European Commission/EACEA/Eurydice, 2019, pp. 131–159).

Az európai programok elterjedésének időszaka különösen az 1980-as, 1990-es évekre tehető, amikor több országban célzott iskolai kezdeményezések indultak, és egyre inkább megfogalmazódott, hogy a multikulturális fejlesztésnek általános nevelési feladatnak kell lennie. A megközelítést ugyanakkor politikai viták is kísérik: a kritikai álláspontok gyakran a kohézió gyengülését és az elkülönülés erősödésétől való félelmet hangsúlyozzák, míg a támogató értelmezések az esélyegyenlőség, antidiszkrimináció és emberi jogi szemlélet következetes érvényesítésének pedagógiai eszközét látják benne (European Commission/EACEA/Eurydice, 2019, pp. 131–159).

Az Európa Tanács dokumentumai szintén fontos kiindulópontot jelentenek az interkulturális nevelés európai fogalmi kereteinek kijelöléséhez: a szervezet a 1970-es évektől vállal szerepet a terület erősítésében, és a 2008-as *Fehér Könyv* (White Paper on Intercultural Dialogue) az interkulturális és multikulturális oktatást a szükséges cselekvési területek közé sorolja (Barrett et al., 2014, pp. 10–11). E megközelítés kiemeli, hogy az interkulturális kompetencia nem automatikusan alakul ki, hanem tudatos fejlesztést és fenntartást igényel, amelyben az oktatók kulcsszereplők (Barrett et al., 2014, pp. 10–11).

A jelenlegi európai gyakorlatban a multikulturális/interkulturális célok tipikusan három, egymással kombinálható módon épülnek be a tantervekbe: keresztantervi témaként; állampolgári/értékorientált tantárgyi terület részeként; illetve az iskolai életet átható elvként – így például mint projektek, együttélési programok vagy közösségi partnerségek (vö. European Commission/EACEA/Eurydice, 2019, 140–159).

Multikulturális nevelés az alsó tagozaton, Szlovákiában

Szlovákiában a multikulturális nevelés a 2000-es évek közepétől jelenik meg különféle szakmai dokumentumokban és módszertani anyagokban, kezdet-

A multikulturális nevelés céljait Henčelová és Košák (2009) úgy fogalmazzák meg, mint multikulturális kompetenciák elsajátítását, amelyek által az ember képes más kultúrából származó személyekkel kommunikálni. Ezek olyan kompetenciák, készségek, attitűdök és információk, amelyek lehetővé teszik az ilyen jellegű kommunikációt. Ebben a szemléletben a multikulturális nevelés céljai:

- “más kultúrák megismerése,
- az önreflexió és a saját kultúra reflexiójának fejlesztése,
- empátia fejlesztése a világ más szemszögből történő érzékelésére és eltérő programok érzékelésére,
- türelem másokkal szemben,
- képesség az együttműködésre és kooperációra” (Henčelová & Košák, 2009, p. 6).

A tanulmány további részében Henčelová és Košák (2009) multikulturális kompetenciák fontosságáról és céljairól alkotott célmegfogalmazás alapján fejtem ki gondolataimat. A multikulturális nevelés kiemelt feladata, hogy olyan kompetenciákat fejlesszen ki az egyénekben, amelyek lehetővé teszik számukra, hogy hatékonyan kommunikáljanak más kultúrákból származó emberekkel, hiszen a megfelelő kommunikáció elengedhetetlen minden kultúrában és társadalmi kontextusban (lásd a feljebb írottakat). Az általuk megfogalmazott célok, mint például más kultúrák megismerése, az önreflexió és a saját kultúrára vonatkozó reflexív készség fejlesztése, az empátia és a türelem mások iránt, valamint az együttműködés képessége mind kulcsfontosságúak a multikulturális kompetenciák kialakításában és fejlesztésében. A megfelelő felkészültség és tudatosság ezeken a területeken lehetővé teszi az egyének számára, hogy megfelelő módon reagáljanak és alkalmazkodjanak a különböző kulturális helyzetekhez és kihívásokhoz. Ezáltal hozzájárulhatnak egy olyan társadalom létrehozásához, amely tisztelőt tartja és értékeli a különböző kultúrákból érkező emberek sokszínűségét. A kultúrák közötti kommunikáció releváns a multikulturális környezetben, mivel segít abban, hogy összekapcsolódjunk, megértsük egymást és együtt dolgozzunk a közös célok eléréseért. A megértés, az együttműködés és a kapcsolatok kiépítése mellett fontos szerepet játszik a konfliktuskezelésben. A kommunikáció segít konstruktív módon kezelni, de még inkább megelőzni az esetleges nézeteltéréseket és feszültségeket. Emellett a megfelelő kommunikáció lehetőséget nyújt arra, hogy fejlesszük kulturális érzékenységünket és tudatosságunkat. Azáltal, hogy az ember nyitott más kultúrák és nézőpontok iránt, képes gazdagabb és befogadóbb társadalmat teremteni.

A multikulturális nevelés a Nyelv és kommunikáció, a Természet és a társadalom, az Ember és az értékek, valamint a Művészet és a kultúra oktatási területén keresztül valósulhat meg a leghatékonyabban, mivel főleg a kulturális, személyi, szociális és kommunikációs kompetenciákat fejleszti. A keresztantervek témái – így a multikulturális nevelés is – az emberi élet

individuális értékeiből, a közösség értékeiből indulnak ki, amely az ember számára a legtermészetesebb közeg. További céljai, hogy respektálják az alapvető törvényt, az emberek egyenjogúságának gyakorlását.

A multikulturális nevelés megvalósításában természetesen figyelembe kell venni a helyi adottságokat, együtt kell működni a helyi szervezetekkel az adott régióban. Az iskola oktatási-nevelési tevékenysége a multikulturális területén akkor a leghatékonyabb, amikor az egész környezet és az iskola légköre érzékenyen és egységesen fejleszti a kulturális specifikumokat (Mistrík, 2011, p. 19).

A multikulturális nevelés folyamatában a fő célok között szerepel a saját szociokulturális környezet megismerése és megértése, valamint a szűk környezet kulturális sokszínűségének a respektálása. A részcélok támogatják a tanuló műveltségének, önbizalmának és együttműködési készségének fejlesztését, valamint a problémamegoldó és kommunikációs képességek és együttműködésnek fejlesztését más kultúrák képviselőivel kapcsolatban. Fontos, hogy a tanulót a környezete iránti nyitottságra ösztönözzük, és megértő attitűd kialakítására törekedjünk a gyenge és hátrányos helyzetű emberekkel kapcsolatban. Emellett kiemelkedő cél elfogadni a kulturális sokszínűséget mint társadalmi valóságot, respektálni a társadalom természetes sokszínűségét és megismerni egyes kultúrák, szubkultúrák különféle tradícióit. A részcélok közé tartozik továbbá az önreflexió és a kritikus gondolkodás megalapozása, a békés konfliktuskezelés, illetve a nonverbális kommunikáció fejlesztése és megértése. Fontosnak tartott továbbá a saját jogokkal való élés és mások jogainak elfogadása (Mistrík, 2011, p. 20). E célok elérése érdekében a multikulturális nevelés leghatékonyabb módszerei közé az élményalapú oktatás, tapasztalatgyűjtés tartozik, amely megalapozza a tanulók kritikai gondolkodását is.

A célcsoport kiválasztása

A munkám gyakorlati részének megvalósítását egy délnyugat-szlovákiai kisváros általános iskolájának negyedik osztályos tanulói segítségével végeztem el. Az óraterveket osztálytermi tanórai foglalkozásként készítettem el, melyet 2024 márciusában hat tanóra keretén belül próbáltam ki.

Az osztály 16 tanulóból áll, amely 8 fiúból és 8 lányból tevődik össze. Az osztályközösséget kellemes és családi hangulat jellemzi. A tanterem jól felszerelt, a falon különféle segédanyagok láthatóak, valamint a gyerekek munkái teszik szebbé a termet. A tágas tanteremben a gyermekek kedvükre pihenhetnek, beszélgethetnek a tanórák közötti szünetekben. A tanulók jó kapcsolatot ápolnak mind az osztálytársaikkal, mind az osztályfőnökükkel. Az osztályban négy integrált tanuló – két tanulási zavarral rendelkező, egy többszörösen sérült: látás- és mentális zavarral (értelmi akadályozottság vagy értelmi fogyatékos), valamint egy tanuló kommunikációs zavarral rendelkezik – is van, akikkel kiemelt módon foglalkozik az osztályfőnök.

Mind a négy tanuló egyéni tanterv szerint halad, mely lehetővé teszi a tanulók differenciálását és egyéni képességeiknek figyelembevételét. A tehetséges tanulókkal az osztályfőnök szintén külön foglalkozik, például különféle iskolai és tanulmányi versenyekre készíti fel a gyerekeket.

A negyedik osztály kiválasztása célcsoportként az alábbi érvekre épül:

- Fejlett kognitív és szociális képességek: A negyedik osztályos tanulók már fejlettebb kognitív és szociális készségekkel rendelkeznek, mint az 1–3. évfolyam tanulói, ami lehetővé teszi számukra, hogy jobban megértsék és értékeljék a kulturális sokféleséget és más kultúrák jellemzőit.
- Az életkori sajátosságokhoz igazodás: A negyedik osztályos gyerekek már eléggé kiforrottak ahhoz, hogy részt vegyenek a különböző kulturális tevékenységekben és projektekben, miközben még mindig nyitottak és befogadók az új ismeretek és élmények iránt.
- Az kulturális és a személyes identitás kialakulása: Ebben az életkorban a gyermekek aktívan kezdenek foglalkozni saját identitásukkal és a körülöttük lévő világgal. A multikulturális nevelés lehetőséget nyújt számukra, hogy megértsék és elfogadják a saját és más kultúrák értékeit és hagyományait, ami hozzájárul saját identitásuk tudatosításához és pozitív kulturális identitásuk kialakításához.
- Alapvető ismeretek és tapasztalatok: A negyedik osztályos tanulók esetében már van mire építeni. Ebben az életkorban már tapasztalatokkal rendelkeznek és találkoztak több nemzet meséivel és történeteivel, melyeket a tankönyv kínált feldolgozásra. Ezek a korábbi élmények és ismeretek alkotják az alapot.
- Összetétel: Az osztály összetételét tekintve különféle kulturális háttér fedezhető fel. A többség magyar nemzetiségű, de emellett van szlovák (1 tanuló) és roma (3 tanuló) nemzetiségű gyermek is, valamint bilingvális családból származó (cseh–magyar) tanuló, illetve olyan is, aki élt már külföldön.

Ennek a heterogén összetételnek köszönhetően az osztály rendkívül sokszínű, és különböző kultúrákból származó gyerekek találkoznak és dolgoznak együtt a mindennapjaik során. Ez a sokszínűség lehetővé teszi, hogy a multikulturális nevelés gyakorlati megközelítései valós helyzetekben kerüljenek alkalmazásra és próbálásra.

A kulturális összetétel mellett az osztályban négy integrált tanuló is van, valamint vannak kiemelkedően jól teljesítő tanulók, akik különféle versenyeken is képviselik az iskolát.

Az osztály tanulói gazdag kulturális életet élnek az iskola falain kívül is. Különféle sport- és művészeti szakköröket látogatnak, például táncot, zenét vagy rajzot. Ezek a tevékenységek nemcsak változatosabbá teszik az osztály összetételét, de hozzájárulnak a gyermekek sokoldalú fejlődéséhez és élményeik gazdagításához is.

Bevezető óra

A multikulturális nevelés fontossága és a kulturális sokszínűség támogatása egyre inkább előtérbe kerül a szlovákiai oktatási rendszerben is. A bevezető óra célja felkelteni a tanulók érdeklődését és tudásvágyát a multikulturális nevelés iránt, valamint előkészíteni a megfelelő alapot a következő olvasás-órákra, ahol olyan foglalkozásokra kerül sor, melyek mélyebben érintik majd a toleranciát, empátiát és a kultúrák sokszínűségét. A bevezető óra során indirekt módon ismerkednek meg a tanulók a multikulturális nevelés alapelveivel és céljaival, a pedagógus felhívja a figyelmet a kulturális sokszínűség fontosságára, valamint megkezdi a személyes és kulturális identitásuk erősítését. Az óratervben szereplő feladatok és tevékenységek célja, hogy interaktív módon és kreatív eszközökkel segítsék a tanulókat abban, hogy megismerjék és megértsék a kulturális sokszínűséget, valamint fejlesszék az empátiát és a kulturális érzékenységet. Minden gyakorlatot megbeszélés követi, ahol a pedagógus közvetett módon rávezeti a gyerekeket az adott feladat multikulturális céljára.

Ráhangelődés

(7 perc)

Az óra egy interaktív tevékenységgel kezdődik, melyben a tanulóknak különböző kulturális csoportokat kell reprezentálniuk. Az *Activity*-játék során az indián, a magyar, a roma és a japán népeket/kultúrákat kell bemutatni, mégpedig mimetizálás segítségével. A csoportos feladat során egy tanuló mimitizálás segítségével ismerteti az adott kultúrát, illetve népet, míg a többiek feladata kitalálni mindezt. Segédeszközként szolgálnak a kártyák, melyek feltüntetik az egyes kultúrákat. Az *Activity* után a pedagógus rávezeti a tanulókat, hogy a tevékenység különféle kultúrákat mutatott be, ezzel előkészítve a következő feladatot.

A tevékenység célja felkelteni a gyermekek érdeklődését, valamint felvezetni a teljes foglalkozássor és az óra témáját. A feladat során az is megfigyelhető, hogyan reagálnak az osztály tanulói az esetlegesen felmerülő sztereotipikus megjelenítésekre, és hogyan lehet ezeket kezelni a kulturális érzékenyítés és az empátia szempontjából.

Tapasztalatok a feladat lebonyolításával kapcsolatban

A tanulók örömmel és kíváncsisággal álltak az első gyakorlathoz. Az *Activity*-játékot az amerikai őslakos kultúra/ember bemutatásával kezdtük meg, amit gyorsan ki is találtak. Ezt követően a gyakorlatok megoldásához segítségképpen hozzátettem, hogy hasonló jellegűek lesznek a további feldolgozásra szánt példák is. A japán kultúra/ember szemléltetése következett, amit az egyik kislány nagyon pozitív megközelítésben mutatott be: nem sztereotipikusan ábrázolta, nem utalt például az ázsiai emberek kinézetére, hanem

a japán kultúrában ismert meghajlásos köszöntést idézte fel, a ruházatot és az étkezési szokásokat igyekezett szemléltetni, amit sikeresen ki is talált az osztály. A roma és a magyar kultúra esetében kicsit tovább tartott a feladatmegoldás, itt főleg az öltözetet, jellegzetes táncot, a muzsikusságot igyekeztek szemléltetni a gyerekek, a magyar példa esetében még a huszárjárást is eljátszotta az egyik kislány, ami végül rávezette a csoportot a megoldásra. A gyakorlat során a csoport nagyon jól érezte magát, és kellőképpen ráhangolódtak a témakörre. Megbeszéltük, ha egy kultúráról vagy nemzetéről beszélünk, mennyire fontos pozitív szempontok szerint megközelíteni, esetünkben szemléltetni mindazt, amit képviselnek.

Jelentésteremtés

Plakát készítése

(7 perc)

A kultúra komplex fogalom, mely különböző csoportok életmódját, értékeit, hagyományait és szokásait foglalja magában. Ebben az összefüggésben a pedagógus a tanulókkal közösen készít egy posztert, melyben mindenki leírja, hogy mi jut eszébe a „kultúra” szóról. Segédeszközként szolgálnak a feladathoz az író- és rajzeszközök, plakát, valamint minden gyermek kap egy kisebb méretű színes papírt, melyre rajzolhat, írhat – bármit, amit számára a kultúra kifejezés magában hordoz. A tanulók kiegészítik a plakátot a saját részükkel.

A tevékenység elősegíti a tanulók gondolatébresztését és reflektálását a kultúra sokszínűségére és jelentőségére. A poszter készítése közben lehetőség nyílik a tanulóknak arra, hogy megosszák egymással a kultúrával kapcsolatos gondolataikat és tapasztalataikat, és összehasonlítsák egymás véleményét, illetve nézőpontját. Emellett ez a tevékenység hozzájárul a gyermekek kreativitásának és együttműködési készségének fejlesztéséhez, miközben elősegíti a nyitottságot és toleranciát más kultúrák és emberek iránt.

Tapasztalatok a feladat lebonyolításával kapcsolatban

A plakát készítése során először mindenki feljegyezte a kis segédcetlire, hogy számára mit jelent a kultúra, illetve mi jut eszébe a kultúra kifejezésről, majd egyenként bemutatták ötleteiket. Ezt követően megbeszéltük, hogy ki mit, miért írt, és mit gondol az elmondottakról. Többfajta megközelítéssel találkozhattunk: a kultúra számukra szokásokat, népet, nyelvet, kommunikációt, békét és harcot, nemzetiséget, országot, sportot, zenét vagy táncot jelentett. A megbeszélés során részletesebben kitértünk a béke és a konfliktusok kultúrában betöltött szerepére. Ezt követően a tanulók posztereiken rögzítették gondolataikat (1. ábra).

1. ábra*Plakát**Instrukciós játék*

(8 perc)

Az instrukciós játék során a tanulók egy kört kialakítva helyet foglalnak az osztályteremben lévő szőnyegen, és a tanár iránymutatásaira figyelnek. A feladat során a pedagógus olyan jellemzőket vagy tulajdonságokat emel ki, melyekre reagálva a tanulók felállnak vagy leülnek. Ez a tevékenység különféle kiegészítésekkel jól differenciálható. Az állítások fokozatosan közelítenek az általánostól az egyre specifikusabb, multikulturális jellegű kijelentésekhez.

Például: *Állj fel, ha barna a hajad! Állj fel, ha Szlovákiában élsz! Állj fel, ha városban élsz! Tedd fel a kezed, ha magyarul tanulsz! Tedd fel a bal kezed, ha otthon magyarul beszélsz a szüleiddel! Maradj ülve, ha több nyelven beszéltek otthon!...* (lásd 2. ábra)

2. ábra*Instrukciós játék*

Ezek a kérdések lehetővé teszik a tanulók számára, hogy megosszák saját kulturális hátterüket a többiekkel, miközben felismerik és értékelik mások sokszínűségét. Az instrukciós játék rávilágít arra, hogy minden egyes tanuló egyedi és különleges, ugyanakkor vannak közös elemek és találkozási pontok, amelyek összekötik őket másokkal. A pedagógus a multikulturalitás fontosságát és értékét hangsúlyozza, miközben felhívja a figyelmet arra, hogy a különböző identitások és kulturális hátterek összekapcsolódnak és ezáltal gazdagítják a közösséget.

Tapasztalatok a feladat lebonyolításával kapcsolatban

Ajáték utáni megbeszélés egy nagyon fontos beszélgetést indított el az osztály tanulói között. A tanulók maguktól rávilágítottak a feladat lényegére, miszerint egyes instrukciók a közös, míg mások az eltérő pontokra világítottak rá. A gyerekek aktívan bekapcsolódtak az eszmecserebe, miközben felhívtam a figyelmet arra, hogy minden személy egy szuverén egyén, de közben vannak találkozási pontok, amelyek összekapcsolnak minket, és hogy ez mennyire figyelemreméltó és milyen szépen megnyilvánul az osztályközösségben.

„Identitás-virág”

(8 perc)

Ezt követően egyéni plakátkészítésre kerül sor, melynek fő eleme egy virág, amely az identitás szimbóluma lesz. A tanulóknak lehetőségük nyílik kifejezni, hogy kik ők és milyen jellemzőkkel rendelkeznek, minden szíromba olyan tulajdonságokat, kifejezéseket írnak, amelyek személyes identitásukat vagy kulturális hátterüket jellemzik. A pedagógus segítségképpen kivetít pár lehetséges megoldást, például: „Magyar vagyok, cseh nyelven is beszélek, kedves vagyok, a kedvenc tradícióm a húsvéti tojásfestés...” Segédeszközök a munka folyamatában a rajzlapra felvázolt virágok, rajz- és íróeszközök.

A feladat célja, hogy erősítse az egyénben a saját identitását és kulturális hátterét, valamint hogy jobban megismerjék és elfogadják önmagukat és társaikat. Emellett lehetőséget ad arra, hogy a tanulók megbeszéljék egymással élményeiket és tapasztalataikat, ezáltal hozzájárulva a kölcsönös megértéshez és a pozitív csoportdinamika kialakulásához. A plakátkészítés továbbá a kreativitást és az önkifejezést is fejleszti, miközben támogatja a gyerekek személyiségfejlődését és önbizalmát.

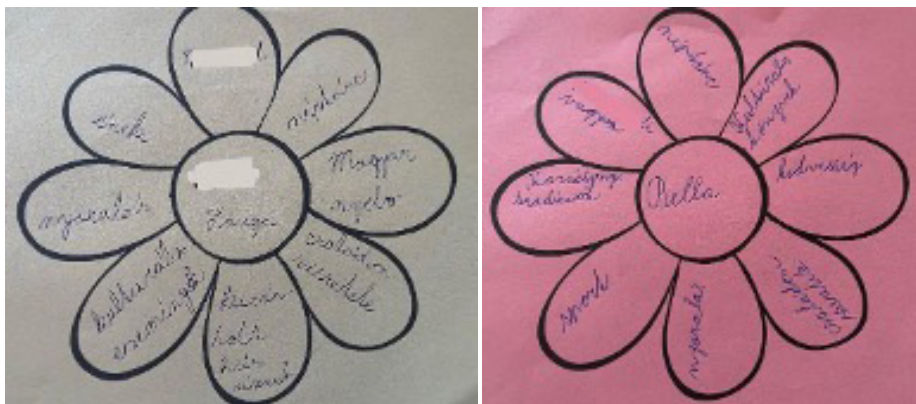
Tapasztalatok a feladat lebonyolításával kapcsolatban

A tanulók az előző feladatok segítségével könnyen megértették a gyakorlat lényegét, és szép munkák készültek. Mindenkinek sikerült minden szíromot ellátni valamilyen információval, egyes tanulók még keveselltek is a virágszírmok számát – ők egy szíromba több mindent is megjegyeztek. Összességében megjelent a lakhely, a nemzetiség, a beszélt nyelv, az érdeklődési körök

kulturális háttérrel – néptánc, olvasás, illetve ezek mellett a sport, a család szeretete és fontossága, valamint a vallás is (lásd 3. ábra). A kész „identitás-virágokat” a tanulók bemutatták egymásnak és itt is kitértünk arra, hogy az osztályban van több nemzetiségű, vagy akár több nyelven beszélő gyermek, akikkel ugyanúgy vannak közös találkozási pontok a közösségben.

3. ábra

„Identitás-virág”

Reflektálás

(15 perc)

Az óra befejező részében egy érzékenyítő feladat került megvalósításra, melynek célja felhívni a figyelmet arra, hogy fontos a másik ember iránti tisztelet és figyelem, valamint a saját és mások jogaiért való kiállás.

A feladat során minden tanuló kap egy papírgalacsint, ezt követően a pedagógus utasítására mindenki tetszőlegesen sétál az osztályteremben, míg azt az instrukciót nem hallja, hogy „Állj!”. A pedagógus elhelyez egy dobozt a teremben, amely különböző távolságra van az egyes tanulóktól. A feladat: mindenki próbálja beledobni a papírgalacsint a dobozba anélkül, hogy elmozdulna a jelenlegi helyéről. Néhányan talán kimutatják nemtetszésüket, hogy ők nem is látják a dobozt, vagy másokhoz közelebb van. Megvárjuk, míg mindenki megpróbálja beledobni a papírgolyókat, majd otthagyjuk, ami nem talál be. Ezután körbe leülünk és levonjuk a következtetést:

Kinek volt könnyebb, kinek nehezebb a feladata? Akiknek könnyebb volt, felszólaltak-e, hogy nekik egyszerűbb teljesíteni a feladatot? Vagy, hogy másoknak nehezebb? Akiknek nehezebb volt, felszólaltak-e és mit mondtak?

A gyakorlat interaktív és indirekt módon mutat be a tanulóknak egy olyan helyzetet, amelyben valaki igazságtalanul vagy hátrányos helyzetbe kerül má-

sokkal szemben. A gyakorlat ezáltal arra ösztönzi a tanulókat, hogy ne csak megfigyeljék, hanem felismerjék azokat a helyzeteket, amelyekben szükség van cselekvésre és változásra a környezetünkben, illetve a társadalomban. A tevékenység a kulturális sokszínűsége, a sztereotípiákra és diszkriminációra utal. A feladat végén rövid beszélgetés keretében a tanulóknak lehetőségük nyílik megosztani tapasztalataikat és véleményüket az aktivitás során felvetett témákról.

Tapasztalatok a feladat lebonyolításával kapcsolatban

Az óra utolsó gyakorlatát játékosan fogták fel a tanulók, élvezték annak versenyszerű jellegét. Miközben próbáltak betalálni a dobozba, a következő mondatok hangzottak el: „*Jaj, de jó, nekem így könnyű dolgom lesz!, Azta, Tomi, neked jó nehéz így bedobni!, Én nem látom, hogy hova kell betalálnom.*” Miután mindenki megpróbált célba találni, a csoport megosztotta észrevételeit. Itt egy kis segítség, rávezetésre volt szükség, mert a tanulók észrevették, hogy valakinek nagyobb akadályt jelentett elvégezni a feladatot, mint másnak, de nem, nem voltak le ebből tanulságot. A nyitott beszélgetést a következő kérdéssel vezetem fel: „*Miért nem szólalt fel senki a saját vagy más javára a könnyebb feladatelvégzés érdekében?*” Ezután kitértünk arra, hogy miért fontos figyelni a környezetünkre és felismerni az ehhez hasonló helyzeteket, valamint megbeszéltük, hogy saját magunkért is bátran ki kell állni. A tanulók megosztották saját tapasztalataikat, miszerint voltak már szemtanúi, illetve átéltek a gyakorlatban feltüntetett példákhoz hasonló helyzeteket. Az egyik ilyen saját tapasztalat egy kislány élménybeszámolója volt arról, hogy egyetlen lányként játszik a helyi futballcsapatban. Elmesélte, hogy milyen nehéz volt beilleszkednie és hányszor kellett kiállnia saját magáért, valamint hogy ebben kik segítettek neki. A tanulók nagyon őszintén és nyitottan álltak mind hozzám, mind a feladatok megoldásához, amit sok saját tapasztalattal is gazdagítottak. Ki kell emelni, hogy látható az osztályfőnöki munka, tapasztalható, hogy nem először foglalkoznak ilyen jellegű témákkal.

Az állatok beszéde című mese bemutatása

Az állatok beszéde című népmesét *A magyar népmesék* egyik epizódjának feldolgozásában dolgoztuk fel. A magyar népmesék rajzfilmsorozat készítése 1977-ben kezdődött a Pannónia Filmstúdió Kecskeméti Műtermében. A rajzfilmsorozat ötlete Mikulás Ferenc stúdióvezetőtől származik. Rendezője, szakértője pedig Jankovics Marcell Kossuth- és Balázs Béla-díjas magyar rajzfilmrendező volt. A Magyar Tudományos Akadémia Néprajzkutató Csoportja által őrzött gyűjtemények segítségével és Szabó Gyula narrációjával sikerült átadni a magyar nyelv archaikus szépségét, melyet az egyedi képi és zenei értékek tesznek egésszé. A népmesék hűen ábrázolják a magyar nemzetet, kultúrát, mindezt egy kis humorral, kedvességgel és az alapértékek közvetítésével (Hungarikum Bizottság).

Az állatok beszéde című népmese egy szegény juhászlegény történetét mutatja be. A történet a juhász bölcselkedésével kezdődik, miszerint a világ dolgai nem teljesen igazságosan vannak elrendezve: az egyiknek több, a másiknak kevesebb jut. A mese egy kicsi kígyócska jajkiáltásával folytatódik, aki egy nagy tűzben vergődik. Fontos kiemelni a népmesében szereplő állatok antropomorfizálását – a Kígyókirály és fia emberi tulajdonságokkal való felruházását. A juhászlegény a történet hőse, akinek nincsen egyebe, csak egy szamara, aki megszánja a kicsi kígyót és megmenti. A népmesében megfigyelhető a jutalmazás motívuma: a juhász segítőkészségét a Kígyókirály megjutalmazza, kiemelve az erkölcsi cselekedetekért járó elismerést. A Kígyókirály hálából két lehetőséget kínál fel, ami a népmesékre jellemző döntés elé állítja a főszereplőt, a választás meghatározó a történet szempontjából. A juhászlegény döntése magában hordozza a mese morális tanulságát, nem mindig az az értékes, ami elsőre annak látszik, emellett megjelenik az empátia és a mások iránti tisztelet fontossága. A történet végén a főszereplő elnyeri méltó jutalmát, boldogságban és gazdagságban éli életét családjával.

Az állatok beszéde című mese feldolgozása

Az állatok beszéde című népmesét a bemutatott óratervezet keretében dolgozzuk fel. A gyakorlatok fő célja a kritikus gondolkodás, a nyitottság, az empátia fejlesztése és a kulturális identitás erősítése. Továbbá nagy hangsúlyt nyer a környezet adta kulturális lehetőségek tudatosítása a tanulóknál. A népmese lehetőséget kínál a történetben megjelenő eseményekkel és szereplőkkel való azonosulásra, mely indirekt módon felkínálja a multikulturális nevelés céljait. A foglalkozásterv három szakaszból tevődik össze: ráhangolódás, jelentésteremtés és reflektálás.

Ráhangelődés

(12 perc)

Az órát egy kreatív zenehallgatási gyakorlattal vezeti fel a pedagógus a magyar népmesék betétdalának segítségével, a Kalácsa Együttes előadásában. A feladat a kreativitáson és a képzelőerőn alapul, célja pedig a tanulók magyar kultúrával kapcsolatos előzetes ismereteinek mozgósítása. A feladat során a tanulók lerajzolják az elképzelt elemeket, motívumokat, fantáziaképet, melyet a dal vált ki belőlük. A műalkotásokat a gyerekek egyénileg készítik el, ezt követően minden tanuló bemutatja az általa készített rajzot. Az elkészült alkotások közös elemzése során feltárulnak az azonos és eltérő vonások, majd levonják a megfelelő következtetéseket. A feladatot követően a pedagógus felvezeti az óra témáját, illetve a rajzok segítségével kitérnek a magyar kulturális örökségekre – hungarikumokra. Ezután képek és videók segítségével különböző hungarikumokat mutat be – magyar népmesék filmsorozata, kalocsai népművészet, klasszikus magyar nóta, tánc és néptánc

(Vida, 2018). Kitérve a magyar néptánra a tanulók csárdást járnak, ezzel is érdekesebbé téve az óra tartalmát.

A gyakorlat célja, hogy felkeltse a gyerekek érdeklődését, felvezesse és előkészítse a magyar népmese feldolgozását. A feladat lehetővé teszi a kulturális identitás erősítését és a népi hagyományok őrzését. Az audiovizuális anyagok bemutatása elősegíti az érdeklődés és a motiváció előhívását.

Tapasztalatok a feladat lebonyolításával kapcsolatban

A tanulók örömmel álltak a kreatív feladathoz, amikor meghallották a zenét, gyors tempóval neki láttak a munkának, mivel a legtöbben első hallásra azonosították a dal eredetét. A gyerekek közül sokan magát a magyar népmese bemutató címet, illetve motívumait ábrázolták, de születtek eltérő alkotások is: magyar alföldet ábrázoló kép, megjelentek a tanulók által ismert konkrét népmese szereplői (4. ábra). Ezt követően egyértelmű volt a gyerekek számára az olvasásóra témája: egy magyar népmese feldolgozása. Megtekintettük az előkészített audiovizuális anyagokat a hungarikumokról, melyet a tanulók saját előzetes tudásuk alapján ki is egészítettek.

4. ábra

A tanulók által készített rajzok

A ráhangolódás szakaszát egy mozgásos gyakorlattal folytattuk, amelynek során egy nagyon pozitív és kellemes megnyilvánulását láthattam az osztályközösségnek. Még mielőtt elindult volna a szatmári népzene, a gyerekek dalra fakadtak és egy nagy kört alkotva közösen táncoltak (lásd 5. ábra). Zárásképpen összegeztük, hogy miért fontos a népi hagyományok, illetve a magyarságtudat őrzése és ez milyen módon nyilvánul meg a tanulók életében: például az osztály nagy része a Pettyem néptáncsoport tagja.

5. ábra

Néptánc

Jelentésteremtés

Az óra fő részében a tanulók élményszerű módszerek segítségével közelítik meg a témakört, amely lehetővé teszi a multikulturális nevelési célok feldolgozását, illetve az aktív érdeklődés fenntartását is.

Jellemtérkép

(5 perc)

Csoportos feladatmegoldás segítségével a tanulók felírják a táblára jellemtérkép formájában, hogy mit gondolnak a magyar emberekről. Minden gyermek legalább egy ponttal kiegészíti a térképet. A feladat célja feltérképezni a tanulók előzetes tudását, emellett lehetőséget ad a sztereotípiák megvitatására, amely elősegíti a kritikus gondolkodás és a kulturális empátia fejlesztését.

Tapasztalatok a feladat lebonyolításával kapcsolatban

A gyerekek eredményesen működtek együtt és egymást váltva egészítették ki a jellemtérképet. Következésképpen jellemezték, illetve az alábbi kifejezéseket társították a magyar emberekhez: bátor, paraszt, erős, gyors, jószívű, okos, kedves, néptánc, népi minta, gulyásleves (lásd 6. ábra). Ezt követően elemzésre kerültek a jellemtérképben feltüntetett pontok. Összegeztük, hogy sokkal pozitívabb jellemzésben részesült a magyar ember, mint például az előző órán a szlovák vidéki ember, amire igyekeztünk magyarázatot találni.

A feladat segít a kritikus gondolkodás gyakorlásában, nyitottság fejlesztésében, emellett feltérképezi az esetleges attitűdformálás lehetőségeit.

Tapasztalatok a feladat lebonyolításával kapcsolatban

Az osztály tanulói nagy nyitottsággal oldották meg a feladatot, egy kislány választotta a tarisznya pénzét, amit azzal indokolt, hogy a családjának nagy szüksége volna rá. Pozitív megerősítésképpen kiemeltém a tanuló önzetlenségét, gondoskodását és empátiáját, hiszen a döntés mögött a család szociális helyzete állt. Örömmel töltött el, hogy a gyerekek közül többen is támogatták és megértették a tanuló döntését.

A többiek egy tetszőleges kultúra nyelvét választották. Az indoklás mögött legtöbbször az állt, hogy a pénz elfogy, de a nyelvet, amit megtanulunk, már nem veszi el tőlünk senki; emellett hallhattuk még, hogy egy új nyelv különféle lehetőségeket kínál – ilyen például a pénzkeresés, új emberek megismerése, elhangzott a kommunikáció fontossága, utazás, bizonyos kultúrák iránti érdeklődés, melyet az adott nyelv tudása megkönnyítene.

Összességében, nagyon pozitív megnyilvánulást láthattam a feladat megközelítésében, a tanulók kíváncsisággal és érdeklődéssel fordultak a különféle kultúrákhoz és az adott nyelvekhez.

A népmese végighallgatása

(5 perc)

Miután a tanulók a mese történetébe képzelhették magukat, meghallgatták, hogy a juhászlegény miképp választott és a döntése milyen következményekkel járt. A gyermekek kinyilváníthatták véleményüket a népmesével kapcsolatban.

Tapasztalatok a feladat lebonyolításával kapcsolatban

A tanulók tetszését elnyerte a történet és külön értékelték az állatszereplőket. A gyermekek felfigyeltek a népmesék jellemző vonásaira is, miszerint a jó – aki egyben a szegény ember szerepében jelent meg – elnyeri végső jutalmát. Kitértünk a megszemélyesített állatok szimbolikájára is. A véleménynyilvánítás során már többen reflektáltak a mese tanulságára, amivel felvezettem a következő feladatot.

Reflektálás

(8 perc)

Az óra befejező részében a mese mondanivalója állt a középpontban. Emellett a pedagógus segítségével megvizsgálták a juhászlegény és a tanulók választását, valamint hogy hol találkozik a gyermekek tapasztalata és a mese

története. A feladat célja felhívni a figyelmet a nyitottságra, a környezet adta adottságra – a kétnyelvűségben rejlő lehetőségekre.

Tapasztalatok a feladat lebonyolításával kapcsolatban

A tanulók megfogalmazták, hogy a szerény és bölcs választás nem feltétlenül jelent keveset, valamint hogy a megszerzett tudás gazdagítja az életünket – kapcsolatokban, tudásban, élményekben, munkalehetőségekben és akár pénzben is. Összegeztük, hogy mennyire fontos a pozitív hozzáállás más kultúrákhoz és ha ez a nyitott, empatiskus attitűd jelen van, akkor az számos építő jellegű folyamatot és együttműködési lehetőséget indít el.

Kitérünk a kétnyelvűség adta lehetőségekre és annak megnyilvánulására a környezetünkben, mindezt pozitív kulturális megerősítésképpen – példának vettük az osztályközösséget, ahol vannak, akik aktívan használják a szlovák nyelvet. Kiemeltük, hogy mind a két kultúra értékeit és szokásait élvezhetjük, kipróbálhatjuk, két országban is megértethetjük magunkat és barátságokat alakíthatunk ki. Az osztályközösségben a legtöbb tanuló pozitívan áll a szlovák nyelv megtanulásához, melyhez az iskola lehetőséget biztosít.

Az órát értékeléssel és dicsérettel zártam, kiemelve a tanulók aktív hozzájárulását a tanórákhoz, a nyitottságukat a különféle gyakorlatokhoz és a pozitív beállítódásukat, empátiájukat más kultúrákhoz.

Összegzés

A tanulmány egy módszertani javaslatot mutatott be arra vonatkozóan, hogyan építhető be a multikulturális nevelés kereszttema az olvasásóra folyamatába. A kutatás elkészítéséhez elsősorban Banks James, Mistrík Erich, Fülöpová Marta, Průcha Jan és Pethőné Nagy Csilla írásai szolgáltak segítségül.

Az első fejezet áttekintette a multikulturális elmélet fő kérdéseit. A szakértők véleménye alapján megfogalmazható, hogy a multikulturalitás nem csak a kultúrák sokszínűségét, de azok egymás mellett élésének módjait is magában foglalja. A multikulturalizmus szempontjából kulcsfontosságú a tolerancia alakítása. Ez a törekvés szorosan összefügg a pozitív attitűdformálással, amelynek érzelmi alapú megközelítése bizonyul a legeredményesebbnek. Ebből arra következtettem, hogy az élményalapú – például a drámapedagógiai – oktatás, illetve az érzékenyítő és olyan feladatok, ahol érzelmi alapon közelítjük meg a témát, elősegítik a tolerancia jelenlétét és a pozitív attitűdváltozást.

A második és harmadik elméleti fejezet a multikulturális nevelés iskolai szerepét foglalta össze. Bemutatta a fő irányokat, mindezt az állami oktatási program tükrében. Ebben a megközelítésben a multikulturális nevelés célja az elfogadó attitűdök kialakítása más kultúrák iránt, valamint a multikulturális kompetenciák fejlesztése. A multikulturalizmus elméletét áttanulmányozva elmondható, hogy az ISCED 1 által kínált kereszttema adekvát.

A gyakorlati rész először ismertette a negyedik osztályt mint célcsoportot, kitért a választásuk mellett szóló érvekre, többek között a csoport kulturális összetételére, valamint az életkori, kognitív és szociális képességek sajátosságaira. Ezt követte a bevezető óra, amely lehetővé tette a kultúra, a multikulturalizmus és a multikulturális nevelés tárgyának és céljának felvezetését játékos csapatépítő feladatok formájában, melyet a tanulók nagy nyitottsággal fogadtak. Az utolsó fejezet *Az állatok beszéde* című magyar népmese feldolgozását mutatja be. Az óra középpontjában a kritikus gondolkodás, a tolerancia és az empátia kialakítása állt.

A tanulók megnyilvánulásai alapján elmondható, hogy a feladatok jól alkalmazhatóak az empátia és a tolerancia fejlesztéséhez, illetve a kulturális identitás erősítéséhez. A mese és gyakorlatok lehetővé tették, hogy a gyerekek saját tapasztalataikra és környezetükre vetítsék ki az olvasmány mondandóját és tanulságait. Megfigyeléseim alapján a multikulturális nevelés kiválóan alkalmazható az olvasásóra keretein belül, főként különféle drámapedagógiai és érzékenyítő gyakorlatokkal támogatva. Úgy vélem, a mesék kiváló eszközként szolgálnak a más kultúrák iránti pozitív és negatív megnyilvánulások szemléltetésére, ami jelentős nevelési potenciállal rendelkezik. Fontos, hogy foglalkozzunk a multikulturalitás témakörével és megfelelőképpen közvetítsük mindezt a gyerekek irányába, hiszen a gyakorlati kivitelezés során saját magam is megtapasztaltam, hogy a tanulók hajlamosak általánosságokban és sztereotípiákban gondolkodni.

Köszönetnyilvánítás

A tanulmány elkészüléséhez köszönet illeti a Magyarország Collegium Talentum programjának támogatását.

Készült a 005UKF-4/2024 sz. Szövegértelmezést fejlesztő innovatív oktatási-módszertani anyagok az új kurrikulum magyar nyelv és irodalom tantervének 2. ciklusához projekt keretén belül.

Köszönöm a kutatásban részt vevő tanulóknak az együttműködést és az érdeklődő, aktív részvételt, amelyek nélkül a vizsgálat sikeres megvalósítása nem jöhetett volna létre.

Irodalom

- Atkinson, L. R. (1999). *Pszichológia*. Osiris Kiadó.
- Banks, J. & Banks, A. M. Ch. (2001). *Handbook of Research on Multicultural Education*. Jossey-Bass.
- Banks, J. A. (2016). *Cultural Diversity and Education: Foundations, Curriculum, and Teaching*. Routledge.
- Banks, J. (2021). *Transforming Multicultural Education Policy and Practice: Expanding Educational Opportunity*. Teachers College Press.

- Barrett, M., Byram, M., Lázár, I., Mompoin-Gaillard, P. & Philippou, S. (2014). *Developing intercultural competence through education*. Council of Europe Publishing.
- Benedek, E. (2020). *100 Benedek Elek-mese*. Alexandra Kiadó.
- Brosseau, L. & Dewing, M. (2018). *Canadian Multiculturalism*. Background Paper No. 2009-20-E. Library of Parliament. <https://lop.parl.ca/staticfiles/PublicWebsite/Home/ResearchPublications/BackgroundPapers/PDF/2009-20-e.pdf> (2026.01.24.)
- Cabanová, V. (2006). *Kultúra a vyrovnávanie kultúrnych rozdielov v školskej edukácii*. Rokus, s.r.o.
- Chin, R. (2017). *The Crisis of Multiculturalism in Europe: A History*. Princeton University Press. <https://doi.org/10.1515/9781400884902>
- Conners, B., M. & Capell, S., T. (2024). *Multiculturalism and Diversity in Applied Behavior Analysis: Bridging Theory and Application*. Routledge.
- Eagly, A. H. & Chaiken, S. (1993). *The Psychology of Attitudes*. Harcourt Brace Jovanovich.
- European Commission/Eacea/Eurydice. (2019). *Integrating students from migrant backgrounds into schools in Europe: National policies and measures* (Eurydice Report). Publications Office of the European Union.
- Feischmidt, M. (1997). *Multikulturalizmus*. Osiris Kiadó – Láthatatlan Kiadó.
- Fishbein, M. & Ajzen, I. (2015). *Predicting and Changing Behavior: The Reasoned Action Approach*. Psychology Press.
- Henčelová, L & Košák, P. (2009). Multikulturalita a spoločnosť. In Návosjky, A. & Raslavská, J. (Eds.), *Multikultur ART – spoznaj kultúru menšín*. (pp. 6). Vydavateľstvo Lúč.
- Hansági, Á., Hermann, Z., Mészáros, M. & Szekeres, N. (2017, Eds.). *Mesebeszéd. A gyerek- és ifjúsági irodalom kézikönyve*. Minerva Könyvek. Fiatal Írók Szövetsége.
- Hansági, Á., Hermann, Z., Mészáros, M. & Szekeres, N. (2018, Eds.). *...kézifékes fordulást is tud – Tanulmányok a legújabb magyar gyerekirodalomról*. Balatonfüred Városért Közalapítvány.
- Hermann, Z., Lovász, A., Mészáros, M., Pataki, V. & Vincze, F. (2021, Eds.). *Medialitás és gyerekirodalom*. L'Harmattan Kiadó.
- Hungarikum Bizottság. *Hungarikumok Gyűjteménye – Magyar Értéktár*. <https://www.hungarikum.hu/hu/content/magyar-n%C3%A9pmes%C3%A9k-rajzfilmsorozat-0> (2024.03.02.)
- Illyés, Gy. (2006). *Hetvenhét magyar népmese*. Móra Könyvkiadó.
- Kádár, A. (2013). *Mesepszichológia. Az érzelm intelligencia fejlesztése gyermekkorban*. Kulcslyuk Kiadó.
- Keményné, P. K. (2007). *Bevezetés a pszichológiába*. Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó.

- Klátiková, E. (2004). Multikultúrna výchova – liek na rozumovú a citovú krátkozrakosť? *Pedagogické rozhľady*, 14(4), 1–3<https://mpc-edu.sk/sites/default/files/rozhlady-casopis/pr4-2004.pdf> (2026.01.24.)
- Mihály, I. (2001). A multikulturális nevelésről – a világbán. *Új pedagógiai szemle*, 51(4), 58–65.
- Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky. *Štátny vzdelávací program pre základné vzdelávanie*. <https://www.minedu.sk/> (2025.02.15.)
- Mistrík, E. (2006). *Slovenská kultúra v multikulturalizme*. UKF.
- Mistrík, E., Oravec, L., Pauliniová, Z., Petőcz, K. & Valachová, D. (2008). *Multikultúrna výchova v škole (Ako reagovať na kultúrnu rôznorodosť)*. Nadácia otvorenej spoločnosti.
- Mistrík, E. (2011). *Ciele a obsah multikultúrnej výchovy a vzdelávania pre Štátny vzdelávací program ISCED 0 a ISCED 1*.
- Nadácia Milana Šimečku (2006). *MULTI-KULTI na školách: Metodická príručka pre multikultúrnu výchovu*. https://globalnevzdelavanie.sk/wp-content/uploads/2019/08/multi-kulti_pre_skoly.pdf (2026.01.24.)
- Nagy, J. (2017). *Fejlesztés mesékkel*. Mozaik Kiadó.
- Pethőné, N. Cs. (2005). *Módszertani Kézikönyv. Az irodalomkönyv 9–12. és az irodalomkönyv a szakközépiskolák számára 9–12. című tankönyvcsaládhoz*. Korona Kiadó.
- Průcha, J. (2011). *Multikulturní výchova*. 2. vydání. Triton.
- Rattansi, A. (2011). *Multiculturalism. A Very Short Introduction*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/actrade/9780199546039.001.0001>
- Seiler, V. & Seilerová, B. (1997). *Tolerancia verzes intolerancia. Filozofická analýza*. Vladimír Seiler.
- Torgyik, J. & Karlovitz, J. T. (2006). *Multikulturális nevelés*. Bölcsész Konzorcium.
- UNESCO (2006). *UNESCO guidelines on intercultural education*. UNESCO.
- Vida, P. (2018). *Hungarikumok könyve*. TTK Kereskedelmi KFT.
- Welsch, W. (1999). *Transculturality – the Puzzling Form of Cultures Today*. In Featherstone, M. & Lash, S. (Eds.), *Spaces of Culture: City, Nation, World* (pp. 194–213). Sage. <https://doi.org/10.4135/9781446218723.n11>

Developing social competencies through multicultural education

The study presents the theory of multicultural education and its practical applicability within the framework of reading lessons. The aim of the research is to highlight the importance and effectiveness of multicultural education in the context of the cross-curricular themes of the Slovak educational program. Since the 2008 curriculum reform, Slovak public education has placed a strong emphasis on competence development, and the competence-based, criterion-oriented pedagogical approach also defines the curriculum reform currently being tested, which is set to take effect in 2026 (Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky). This study demonstrates the development of social competencies through the analysis of fairy tales, as research in the field of fairy tale pedagogy (Kádár, 2013; Nagy, 2017; Hansági et al., 2017; Hansági et al., 2018; Hermann et al., 2021) has shown that regular exposure to fairy tales has a significant impact on key competencies. In my analysis I propose a methodological approach for integrating the Hungarian folktale *Az állatok beszéde* into reading lessons. The lesson plans incorporate the practical application of multicultural education, including the assessment of social distances and differences, the promotion of perspective-taking – which fosters a transformation in learned attitudes and values – and the development of tolerance and empathy.

Keywords:

multicultural education, folk tale processing, reading lesson